

A pilisszentlászlói nemzetközi kutatótábor eredményeiből

*Kutatási jelentés az interdiszciplináris
kutatótáborban végzett munkáról*

(Pilisszentlászló, 2009. június 14-19.)

Békéscsaba, 2010

Kiadó:
Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete

Szerkesztő:
Uhrin Erzsébet

Fordítások:
Máthé Ilona
Lampert Csaba

Előkészítő munkák:
Kunovacné Gulyás Zsuzsanna

Felelős kiadó:
Hornokné Uhrin Erzsébet

A kiadványt támogatta:

Partnereink:
Szlovák Tudományos Akadémia Etnológiai Intézete SZK
Jana Urbanová CZ
Andrej Urban PL
Szlovák Nemzetiségi Tanács, Szerbia

Szedés:
Ancsin Pálné, Szabadkígyós

Tartalomjegyzék

<i>Hornokné Uhrin Erzsébet:</i> Bevezető	5
Szerzők – Fordítók	7

Tanulmányok és műhelytanulmányok rezüméi

<i>Chrastina, Peter – Boltížiar, Martin:</i> Pilisszentlászló szlovák enklávéjának környezeti kultúrája és annak alakulása	11
<i>Mlynka, Ladislav:</i> Az identitás és annak megnyilvánulásai Pilisszentlászló lakosainak életében	12
<i>Lenovsky, Ladislav:</i> Az identitás néhány kontextusához Pilisszentlászlón	13
<i>Škovierová, Zita:</i> A munka- és társadalmi kapcsolatokról Pilisszentlászló (Senváclav) községben	14
<i>Šusteková, Ivana:</i> A szlovákok hagyományos foglalkozásai Pilisszentlászlón	15
<i>Krupa András:</i> A pilisszentlászlói népi kultúra változásai	16
<i>Krekovičová, Eva:</i> Pilisszentlászló (Senváclav) – 2009 június 14-19. kutatás anyaga	17
<i>Zsilák Mária:</i> Pilisszentlászló nyelvjárása	19
<i>Urban, Janina:</i> A magyarországi és lengyelországi szlovák kisebbség nemzeti érzülete – Tanulmány Pilisszentlászló (Senváclav) és Nowa Biała községek példáin	20
<i>Michalík, Boris:</i> A pilisszentlászlói akkulturációs folyamatok problémaköréhez	21
<i>Škvarková, Barbora:</i> Kisebbségi nemzetiségi iskola és kisebbségi nemzetiségi kultúra. Esettanulmány a pilisszentlászlói helyi iskoláról	22

Kutatási jelentések rezüméi

<i>Žilák, Ján:</i>	
A pilisszentlászlói (Senváclav) kutatás eredményeiről	25
<i>Chlebniczki János:</i>	
Jelentés a pilisszentlászlói kutatás eredményeiről	26
<i>Uhrin Erzsébet:</i>	
Szlovákok és a szlovák nyelvhasználat Pilisszentlászlón napjainkban. Kutatási jelentés az interdiszciplináris kutatótáborban végzett munkáról. (Pilisszentlászló, 2009. június 14-19.)	27
<i>Kovács Anna:</i>	
Nemzetközi interdiszciplináris kutatótábor Pilisszentlászló 2009	28
<i>Király Katalin:</i>	
Jelentés a pilisszentlászlói kutatásról	29
<i>Tóth Sándor János:</i>	
A magyarországi szlovák vezetéknevek kutatásának koncepciója	30

Bevezető

Köszöntöm a Kedves Olvasót a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete honlapján! Tisztelettel ajánlom szíves figyelmükbe intézményünk első *elektronikus könyvét*, melynek címe: *A pilisszentlászlói nemzetközi kutatótábor eredményeiből*.

A Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége 1977-től szervezett néprajzi gyűjtőtáborokat hazánk szlovákok lakta településein. Gazdájuk 1991-től a Szlovák Kutatóintézet lett, a néprajzkutatók mellett fokozatosan bekapcsolódtak a munkába más tudományágak képviselői is. A 31. tábor helyszínéül, Dr. Illés György polgármester úr kezdeményezésére és meghívására Pilisszentlászlót választotta az MSZKI Tudományos Tanácsa. A program megrendezését a Visegrádi Alap támogatása tette lehetővé. A kollektív interdiszciplináris kutatás 2009. június 14-19. között zajlott, összesen 30 fő részvételével. Képviselték magukat a visegrádi pályázat szlovák, szerb, lengyel, cseh partnerintézményei, s legnagyobb számban a hazai és szlovákiai kutatóműhelyek, felsőoktatási intézmények. Az *E-könyv* 11 tanulmányt, műhelytanulmányt, 6 kutatási jelentést, valamint Pilisszentlászlóra vonatkozó bibliográfiát tartalmaz. A kutatók gazdag forrásanyagot gyűjtöttek, kutatási eredményeiket részben vagy egészben közlik az online kiadványban. Érdeklődésük középpontjában az archív dokumentumok, a népköltészet, a pilisszentlászlói szlovák nyelvjárás, nyelv- és névhasználat, a hagyományos foglalkozások, a társadalmi kapcsolatok, az identitás, a régi és új intézmények, a környezetkultúra és az egyéni életsorsok, szokások, hagyományok tanulmányozása állt. A kutatás értékes eredményei közé taroznak a már lassan feledésbetűnő népdalok, imák, hangfelvételek és foto dokumentációk.

Intézetünknek nem volt lehetősége az elektronikus könyvet lektoráltatni sem szakmai, sem nyelvi szempontból. Az írások szakmai és nyelvi korrektségére garanciát jelent azonban, hogy a tanulmányok szerzői elismert szakemberek.

A web könyv áttanulmányozása után megállapíthatjuk, hogy az interdiszciplináris kutatótábor nagyban hozzájárult Pilisszentlászló szlovák múltjának, jelenének, hagyományainak, kultúrájának megismeréséhez, s ezáltal a magyarországi szlovák nemzetiségről szóló ismeretek gyarapításához.

A magyar nyelvű oldalon csak a magyar nyelvű rezümétet olvashatja a Tisztelt Olvasó, mert a tanulmányok lefordítására, sajnos, nem állt a rendelkezésünkre anyagi fedezet. Reméljük, így is ízelítőt nyújthattunk a pilisszentlászlói kutatási eredményekből.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete nevében köszönetemet a fejezem ki mindazoknak, akik valamilyen módon hozzájárultak a kutatási projekt megvalósításához, mindenekelőtt a résztvevő kutatóknak, a házigazdáknak, az adatközlőknek, a Visegrádi Alapnak és a partnerintézményeknek, s nem utolsósorban Zsilák Mária táborvezetőnek, illetve a kollégáimnak.

Békéscsaba, 2010. március 17.

Uhrin Erzsébet

Szerzők – Fordítók

Doc. PhDr. et RNDr. Martin Boltížiar, PhD.,

Katedra geografie a regionálneho rozvoja,
FPV UKF, Ústav krajinynej ekológie
SAV Bratislava, pobočka Nitra
martin.boltiziar@savba.sk

Mgr. Chlebnický, Ján/Chlebniczki János

Čestný vedecký tajomník
VÚSM
Békešská Čaba
vusm@mail.globonet.hu

Doc. RNDr. et Mgr. Peter Chrastina, PhD.,

Katedra histórie FF UKF,
Nitra
p.chrastina@azet.sk

Mgr. Királyová, Katarína/Király Katalin

doktorandka
riaditeľka Slovenského osvetového centra
Budapešť
soccss@slovaci.hu

Kováčová, Anna, PhD./dr. Kovács Anna

VÚSM
Békešská Čaba
vusm@mail.globonet.hu

doc. PhDr. Krekovičová, Eva, DrSc.

Ústav etnológie SAV
Bratislava
eva.krekovicova@savba.sk

PhDr. Krupa, Ondrej, CSc./Dr. Krupa András

titulárny hlavný vedecký spolupracovník
VÚSM
Békešská Čaba
vusm@mail.globonet.hu

Lenovský, Ladislav, PhD.

Katedra manažmentu kultúry a turizmu UKF

Nitra

lenovsky@zoznam.sk

Michalík, Boris, PhD.

Katedra manažmentu kultúry a turizmu, UKF

Nitra

bmichalik@ukf.sk

Prof. PhDr. Mlynka, Ladislav, CSc.

Katedra etnológie a kultúrnej antropológie

FF Univerzity Komenského

Bratislava

mlynka@fphil.uniba.sk

doc. Tóth Sándor János, PhD.

Gál Ferenci Hittudományi Főiskola

Szeged

totsanc@gmail.com

Prof. PhDr. Škovierová, Zita, CSc.

Katedra etnológie a kultúrnej antropológie

FF Univerzity Komenského

Bratislava

z.skovierova@fphil.uniba.sk

študentka Škvarková, Barbora

Katedra etnológie a kultúrnej antropológie

FF Univerzity Komenského

Bratislava

bramborkababofka@gmail.com

doc. PhDr. Šusteková, Ivana PhD.

Katedra manažmentu kultúry a turizmu,

Univerzita Konštantína Filozófa v Nitre

isustekova@ukf.sk

doc. Uhrinová-Hornoková, Alžbeta, PhD.

/Hornokné dr. Uhrin Erzsébet

riaditeľka VÚSM, mim. prof.

Békešská Čaba

vusm@globonet.hu

Urban, Janina, Dr.

Katedra Pedagogiki, Uniwersytet Śląski
Katowice – Cieszyn
urban.a@volny.cz

PhDr. Žilák Ján, CSc.

Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela
Banská Bystrica
jan.zilak@umb.sk

doc. Žiláková, Mária, PhD./dr. Zsilák Mária

ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék
Budapest
zilakm@ludens.elte.hu

Lampert, Csaba

novinár
Ludové noviny
Békešská Čaba
csabarico@gmail.com

Dr. Ilona Máthé

Director
Centre for Foreign Language Teaching and Examination
Head of International Relations Cabinet
Szent István University Faculty of
Economics Békéscsaba
mathecs@hotmail.com

Tanulmányok és műhelytanulmányok rezüméi

REZÜMÉ

Pilisszentlászló szlovák enklávéjának környezeti kultúrája és annak alakulása

Chrastina, Peter – Boltižiar, Martin

Pilisszentlászló (Senváclav) szlovák enklávéjának földrajzi környezete a magyarországi szlovákok kulturális örökségének részét képezi. Az ő elődeik a 17. és 18. század fordulóján népesítették be a pálos rend tulajdonában lévő elnéptelenedett területet a Visegrádi-hegység központi részén.

Írásunk a helyi földrajzi környezet hasznosításának rekonstrukciójával és a vizsgált terület néhány történeti, kulturális, földrajzi és tájrégészeti vonásával foglalkozik. Az adott jelenségek ugyanis szorosan összefüggnek a mai Nyugat-Szlovákia területéről érkező, római katolikus vallású lakosok letelepedésével, akik 1690 – 1699 körül (kisebb számú magyar és német telepessel) a Pest megye északi, észak-nyugati szélén található kietlen hegyi területek új művelésébe fogtak.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

Az identitás és annak megnyilvánulásai Pilisszentlászló lakosainak életében

Mlynka, Ladislav

A kutatás, valamint az irodalom tanulmányozása alapján készült tanulmány az identitás formáiról és megnyilvánulásairól Pilisszentlászló lakosainak mai kultúrájában és életmódjában azokat a társadalmi folyamatokat vázolja fel, melyek meghatározzák kulturális, szociális és etnikai identitásuk jelenlegi formáját. Tekintettel az asszimiláció folyamatának jelenlegi stádiumára, az etnikai öntudat helyzetére, valamint a hagyományos kultúra megnyilvánulásainak töredékességére a szerző az anyagi és szellemi kultúra tárgyi ismereteinek mentén követte nyomon a szlovák nyelv, a szlovák kultúra hagyományainak megőrzését a település családjaiban és társadalmi életében, hangsúlyozva az élő terminológia etnikai potenciálját. Külön foglalkozik a tanulmány a régióhoz való viszony földrajzi vonatkozásaival (regionális identitás, regionális kapcsolatok), a rá vonatkozó utalásokkal az anyagi-társadalmi kultúra (foglalkozások), szellemi kultúra és folklór megnyilvánulásaiban. A hagyományos foglalkozások közül elsősorban az erdei famunkákról van szó; a mezőgazdaságról és növénytermesztésről, az állattartásról és fuvarozásról, valamint a kézművesek tevékenységéről és együttműködésükről a helyi társadalom és régió szintjén. Külön figyelmet szentelünk a hagyományos építkezési- és lakáskultúrának (alapanyagok, szerkezetek, térbeli elrendezések és ezek változásai), a szociális aspektust is figyelembe véve. A családi és közösségi élet szokásainak töredékein keresztül nyomon követjük az oktatási és vallási intézmények hatását az egyén életére (egy életciklus szertartásainak és kiemelt naptári népszokások példáin keresztül) és a nyelv helyzetére a helyi társadalomban. Megállapítjuk, hogy a magyarizáció radikálisan befolyásolta a szlovák lakosság családon belüli és generációk közötti kommunikációjának jelenlegi helyzetét és végérvényesen megszakította a hagyományok szlovák kommunikációs nyelven való átörökítésének kontinuitását.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

Az identitás néhány kontextusához Pilisszentlászlón

Lenovsky, Ladislav

Az etnikai kisebbségek keletkezése, alakulása és léte környezetük és saját fejlődésük különböző hatásainak eredménye. A környező többségi nemzet és más kisebbségekkel való interetnikus kapcsolatain kívül az, hogy a kisebbség fennmarad, eltűnik, vagy milyen mértékben asszimilálódik függ a földrajzi feltételektől, az egyes helységek kölcsönös kapcsolataitól, a történelmi, politikai, ill. gazdasági fejlődéstől és a kultúrától. A jelenlegi helyzetről és alakulásáról tanúskodik a kisebbség és tagjainak identitása. Ez több kontextusból tevődik össze, változik az idő és más, különböző összefüggések által. Magyarország pilisi területe konkrét helyi társadalommal, mint kutatási mintával szolgál.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

A munka- és társadalmi kapcsolatokról Pilisszentlászló (Senváclav) községben

Škovierová, Zita

Az írás alapját a 40-60-as évekbeli Pilisszentlászló község életéről szóló információk szolgálták, melyeket a szerző etnológiai terepkutatás során gyűjtött helyi reszpondensektől. A fő megélhetést biztosító munkákról, ill. a mellékfoglalkozásokról tartalmaz adatokat, nevezetesen a fakitermelés és fakereskedelem, erdei és háztáji termények begyűjtése és eladása, városi családoknál szolgálás, szezonális mezőgazdasági munkák stb. Megtalálhatók itt a falubeliek találkozási alkalmainak, táncos multságoknak és a fiatalság életének leírása is. Továbbá figyelmet kapott az egyesületi élet és végül a közös munkák is. Az előterjesztett munka arról tanúskodik, hogy a számos munka- és kereskedelmi kapcsolat ellenére ez a lokalitás továbbra is viszonylag integrált falu maradt.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

A szlovákok hagyományos foglalkozásai Pilisszentlászlón

Šusteková, Ivana

Az írás célja új, alapvető ismeretek feltárása volt a nem paraszti foglalkozásokról Pilisszentlászlón a 20. század 1. feléből, művelőik társadalmi és gazdasági kapcsolatairól és státuszukról, valamint a helyi közösség szociális rendszerébe való besorolásukról. A foglalkozások között megkülönböztetek olyanokat, amelyekkel a lakosok rendszeresen vagy alkalmászerűen javítottak anyagi helyzetükön a saját gazdaságukon kívül, illetve olyanokat, melyek bevételeik fő forrásai voltak, mégha nem hagytak fel a munkákkal saját földjükön sem. Az információkat terepmunka során gyűjtöttem, mely a békéscsabai székhelyű Magyarországi Szlovákok Kvatóintézete szervezésében 2009 június végén lett megvalósítva. A szakirodalomból szerzett ismereteimmel bővítettem ki őket.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

A pilisszentlászlói népi kultúra változásai

Krupa András

A gyűjtésem első részében a karácsonyi ünnepkörből a helyi köszöntők változatait tártam fel. A feldolgozásomban rámutatok e köszöntők sajátosságira. Pilisszentlászlón van egy alapszöveg, melyet mind a szentestén, mind a névnapokon (István, János), mind újévkor mondanak el, csak a köszöntő első sorát módosítják, nevesítve az adott ünnepet. Ez nem egyedi jelenség, Magyarországon a katolikus szlovák körében Abauj-Zempléntől kezdve Bükkön át Pilisig és Bakonyig bezáróan ez a fajta köszöntőmondás dominál. A hazai evangélikus szlovákoknál szívtartóan rendkívül gazdag variációkban élnek az e típusú köszöntők.

A néprajztudomány általában a közösségekben élő egyént vizsgálja, azaz miént veti magát alá a helyi népi társadalomnak. Az utóbbi időben e kis közösségek szinte nem tudnak mit kezdeni a magányos emberekkel. Ebben a részben azt mutatom be, hogy a magukra hagyott emberek végül is hogy boldogulnak. Erről szól Bezzegné Metz Johanna vallomása.

A harmadik részben azt mutatom ki, hogy hogyan változtak a helyiek munka- és életkörülményei. A második világháború előtt minden ügyességüket ki kellett használni, hogy megéljenek (gyűjtögetés, favágás, kőfejtés, cselédsors, termékeik árúsítása a messzi környéken). 1950-es évektől kezdve, mindenki munkát kapott: lányok, asszonyok az erdőszetben, a férfiak főként kőbányákban és az üzemekben. Ezáltal viszonylagos jólétet teremtettek. A gazdasági válság sokukat munkanélkülivé tett.

Mindennapi életük az utolsó fél évszázadban jelentősen megváltozott, szép modern házakat építettek, gyarapodtak a fogyasztási cikkek terén, sok autó van a helységben, s a korábbi sovány konyhát felváltotta a főzés sokoldalúsága. Az italozás azonban még mindig jellemző. A korábban nagyon vallásos faluban inkább csak az idős asszonyok járnak templomba. Néhány jeles napjuk elnevezését már csak magyarul ismerik (pünkösöd). Az idősebbek még szlovákul imádkoznak: közlök egy reggeli és egy esti imát. Hiedelemviláguk elhalóban, de néhány hiedelemlény még élénken él.

REZÜMÉ

Senváclav (Pilisszentlászló) – 2009 június 14. - 19. kutatás anyaga

Krekovičová Eva

Az előterjesztett kutatási anyag, melyet gyűjtésem után magnófelvételekről írtam át, ötnapos kutatás eredménye Pilisszentlászló/Senváclav helység terepén. A település Magyarország azon területéhez tartozik, ahol még sikeresen lehet kutatni néhány, a hagyományos népi kultúra szlovák nyelven megőrzött megnyilvánulását. Ezek az informátorok emlékezetében a magyar-szlovák kétnyelvűség helyzetében élnek tovább. Az elvégzett felmérés sok érdekes ismerettel szolgált a kulturális örökség jellegéről a narratív folklór, azon belül is elsősorban az énekek területéről. A kutatás egy hosszútávra kidolgozott, a magyarországi szlovák nyelv-szigetek lakóinak zenei- és énekkultúráját feltérképező projekt része, melyet 1991 óta végzek.

A Pilis-hegység területe arról ismert, hogy az itteni szlovák származású lakosság aktívan őrzi szlovák nyelvét és identitását.

Pilisszentlászlón a szlovák nyelvvel bármikor találkozhatunk nyilvánosan, a mindennapos kommunikáció során és a helyi folklóregyüttesnek (pávakörnek) köszönhetően a népdalok megőrzése és betanulása során is. Hasonlóan, mint más kutatások a szlovák nyelvű lakosság körében Magyarország más területein, ez a kutatás is sok információval szolgált egyrészt az anyaországi szlovák környezetben feledésbe merült, főleg vallási énekek (mint például az értékes legendás énekek), illetve számos ballada néhány archaizmusáról. Egyúttal felhívta a figyelmünket az anyaországgal való élő kapcsolatokra, mely a Szlovákiában általánosan elterjedt és énekelt, az ún. „össznemzeti repertoár” folklór dalainak, elsősorban a fúvóegyüttesek által játszott énekek (pl. „Horenka, horenka”, „V hlbokej doliňe” és hasonlók) átvételében nyilvánul meg. A helyi hagyományos dalok zenei komponenseiben két zenei hagyomány átfedését lehet beazonosítani, melyek az itt jellemző zenék hangszeres összetételével függnek össze: 1. hegedű (csárdások); 2. fúvósok (ún. trubacsok, trombitások) – keringő jellegű énekek, valcerek. Ezenkívül több énekleírás nyelvében és dallamvilágában a „záhorák” (szlovák tájegység) és morva-szlovák regionális elemek nyomairól tanúskodik, főleg az ún. „táhlá píseň” (populáris népi táncdal) típusáról, mely Morvaország területéről ismert.

Az énekek ezen a katolikus területen a Mária-kultuszra, a búcsújárás hagyományára és a máig élő rózsafüzér társulatokra is felhívták a figyelmünket. Elsősorban temetési énekeket napjainkban is énekelnek szlovákul a rózsafüzér társulat tagjainak kérésére.

Az anyag fonetikus átírásban lett lejegyezve, kották nélkül, az énekek szövegén kívül humoros és emlékező elbeszéléseket, történeteket, az énekes alkalmakról, szokásokról és a hozzájuk fűződő szövegekről szóló beszámolókat, valamint teljes terjedelmű interjúkat is tartalmaz.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

Pilisszentlászló nyelvjárása

Zsilák Mária

Pilisszentlászló pozíciója a Pilisi szlovák nyelvszigeten belül periférikusnak mondható, kevésbé került az érdeklődés homlokterébe más településekkel szemben. Nyelve azonban a magyarországi szlovák nyelvjárások viszonylatában is egyedi. Míg a pilisi szlovák települések nyelvjárásai nyugatszlovák típusúak, Pilisszentlászló dialektusában nyugat- és északi középszlovák elemek keverednek, mássalhangzó rendszerében pedig olyan archaikus jegyek lelhetők fel, amelyeket ilyen terjedelemben az anyaország területén az ún. szoták nyelvjárások őriznek. A szerző a Magyarországi szlovák nyelvjárások atlasza címszavai alapján jellemzi a település nyelvét, rámutatva egyben kapcsolódására az atlasz többi kutatópontjához egy-egy nyelvi jelenség kapcsán. Pilisszentlászló lakosságának elszármazási helyei nincsenek kielégítően tisztázva. A szerző a nyelvi kapcsolódási pontok alapján kívánja a kérdést tisztázni, ez azonban további aprólékos kutatómunkát igényel.

REZÜMÉ

A magyarországi és lengyelországi szlovák kisebbség nemzeti érzülete – Tanulmány Pilisszentlászló (Senváclav) és Nowa Biala községek példáin

Urban, Janina

Az írás Magyarország és Lengyelország egy-egy falujában vizsgálja a szlovák kisebbség elvárásait. Hipotézisünk tekintettel a származásra és a történelemre az identitások differenciációját, míg figyelembe véve a lengyelországi szlovák kisebbség későbbi keletkezését, az anyanemzethez az ő intenzívebb vonzalmát feltételezte. A kutatások eredményei a hipotézisek helyes megfogalmazását támasztották alá minden felvetett faktor tekintetében, nevezetesen kisebbségi jogok, a kisebbségi nyelv használata családi körben, ill. a közösségben, nézetek a presztízs pozíciók és a gazdagság elérésének lehetőségeiről. Ámbár bármely elvárás és az identifikáció Magyarországon nem annyira intenzív, mégis bebizonyosodott, hogy a kisebbségi érzület hasonló.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

A pilisszentlászlói akkulturációs folyamatok problémaköréhez

Michalík, Boris

Az írás egy pilisi község, Pilisszentlászló szlovák közösségében végbemenő akkulturációs folyamatokkal foglalkozik. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének 2009-ben megvalósult néhány napos kutatótáborában végzett terepmunka eredményeit tartalmazza.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

Kisebbségi nemzetiségi iskola és kisebbségi nemzetiségi kultúra

Esettanulmány a pilisszentlászlói helyi iskoláról

Škvarková, Barbora

Ez a tanulmány a kisebbségi iskola hatását vizsgálja a kisebbségi nyelvhasználatra egy kis szlovák enklávéban Magyarországon. Senváclav (Pilisszentlászló) község 1775 hektáron terül el és 1083 lakosa van (2007-es adat). Geográfiailag viszonylag izolált helység a Pilis-hegységben, a 20. század közepétől aszfaltút köti össze a legközelebbi várossal, Szentendrével. A 20. század első felétől sok kulturális és társadalmi változás ment végbe a lakosság körében. Először a lakosság egy harmadának repatriációja Szlovákiába. Ezután az életmód változása, kezdve a foglalkozások jellegétől, melyek a mezőgazdaság területéről a környező helységek szolgáltató- és ipari szektorai felé tolódtak el. Ennek eredményeként a lakosok naponta eljárnak dolgozni a faluból, ez az exogám viszonyok számának növekedésével jár. Következő tényező a környezettel való jobb információs összeköttetés (napi sajtó, televízió, rádió és telefon...). Úgyszintén újdonság az új lakosok letelepedése a többségi kultúra képviselői közül, ez egyrészt az exogámia következménye, illetve az olcsó ingatlanoké és a vonzó természeti környezeté. Mindezek a tényezők hatottak a helyi iskolára. A 20. század elején a helyi iskola célja és rendeltetése az volt, hogy megtanítsa a kizárólag helyi szlovák nyelvjárásban beszélő gyerekeket magyarul. Mégma a tanítási módszerek kontroverzálisak voltak is (jutalmazást és büntetést használtak), a lakosok néhány szituációban értékelték a magyar nyelvet, bár nem volt gyakran szükségük rá. A következő időszakban, 1948 után, amikor Magyarországon megalapították a kisebbségi iskolákat, Pilisszentlászlón is működni kezdett a kisebbségi iskola, melyben tanították a szlovák nyelvet. Azonban a fentebb említett társadalmi és kulturális változások következtében a lakosságnak egyre inkább szüksége lett a magyar nyelv ismeretére, úgyhogy a gyerekeket továbbra is nagyrészt magyarul tanították a kisebbségi iskolában is és szükségük volt rá a továbbtanuláshoz és a szakmai előmenetelükhöz is. Másrészt a szlovák nyelv oktatása a diákok részéről feleslegesnek tűnt, mivel az irodalmi szlovákot tanították nekik, amely az ő anyanyelvüktől, a helyi szlovák nyelvjárástól nagyban különbözött. Végül azonban a lakosságnak az a generációja, mely a helyi nemzetiségi iskolát látogatta hozzávetőleg a 20. század 50-es éveitől a 70-es évekig terjedő időszakban, kétnyelvűvé vált. A szlovák nyelvoktatás szükségtelenségének gondolata tovább erősödött egyre több diák és szülei tudatában. Ez csökkentette az elődök anyanyelve elsajátításának motivációit. Oda vezetett ez, hogy a szülők gyermekeiknek inkább a közeli városban választottak iskolát, állítólagosan a jobb tanítási és szakmai

körülmények miatt. A községi kisebbségi iskolának olyan kevés tanulója maradt, hogy be kellett fejeznie működését. A valamikori nemzetiségi kisebbségi iskola épületében 2003 óta a Waldorf pedagógiai módszereket alkalmazó iskola működik, melynek a helyi önkormányzat azt a feltételt szabta, hogy a diákoknak szlovák nyelvet is kell oktatniuk. Így a végső állapot úgy néz ki, hogy az eredeti lakosok gyerekei szlovákot csak a helyi óvodában tanulnak és iskolába a környező községek többségi iskoláiba kezdenek járni, míg a betelepültek gyerekei a szlovákot, mint idegen nyelvet tanulják a Waldorf iskolában, amely a többségi lakosok köréből újabb betelepülőket vonz máshonnan a községbe. Még ha a kisebbségi iskola fennmaradt volna is, a szlovák nyelv használata a faluban minimális. A gyerekek otthon, a vegyes házasságokban a magyart sajátítják el anyanyelv-ként, a községben az emberek magyarul kommunikálnak a magyar szomszédok növekvő száma miatt és a magyart használják munkájuk, tanulmányaik során, a hivatalokban, az orvosnál... A községben a szlovák nyelv használatára már csak néhány alkalom maradt – néhány helyi találkozó és esemény, kapcsolatok más, környékbeli szlovák kisebbségi községekkel, szlovákiai vendégek fogadása, vagy szlovákiai utak. Ez a folyamat a magyar nyelv nagyobb elismertségével kezdődött a vagyonosodás és magasabb társadalmi státusz kapcsán, a magyar nyelv szükségességével folytatódott a szakmai előmenetel szempontjából és a szlovák nyelv szükségtelenségével végződött. Nem a kisebbségi iskola hatása volt ez. Több tényező komplexebb hatásáról volt szó: demográfiai, családi és különböző, helyi hivatalos intézmények hatásai ezek. Ha több ilyen tényező együttesen nem az adott társadalom nyelvének és kulturális tradíciójának megőrzésére irányul, akkor nem lehetséges, hogy azok fennmaradjanak.

Fordította: Lampert Csaba

Kutatási jelentések rezüméi

REZÜMÉ

A pilisszentlászlói (Senváclav) kutatás eredményeiről

Žilák, Ján

Kutatásom célja a pilisszentlászlói r. kat. plébánián megőrzött archív anyagok felkutatása és tanulmányozása volt. Ezek az anyagok tették lehetővé a Pilis-hegységben található, eredetileg szlovák falu történelmi eseményeinek tanulmányozását és részleges feltérképezését. Az általunk szerzett információk nagyrészt a helyi egyházi krónikákból származtak.

Az első feljegyzés 1852-ből való, ahol a bér málkosok vezetéknevei vannak összeírva. Ezen kívül a magasabb egyházi intézmények rendelkezéseinek átiratai, különböző anyagi jellegű feljegyzések és fizetési iratok is találhatóak itt. A feljegyzések nyelve latin, német és magyar. A legnagyobb figyelmet a kánoni jegyzőkönyveknek szenteltük. Az első 1817. szeptember 8-án, Jozef Wurm püspök a helyi plébánián tett látogatása alkalmával lett lejegyezve. A második 1829. szeptember 23-án, Szutsits Mátyás püspök vizitációjakor készült.

A plébánián található írásos emlékek döntő többsége a XIX. század második feléből származik. A régebbi dokumentumok közül figyelmünket csupán a megkereszteltek névsora érdemli meg, mely a keresztelésekről tartalmaz feljegyzéseket. Más régebbi feljegyzések állítólag a székesfehérvári levéltárban találhatóak.

Fordította: Lampert Csaba

REZÜMÉ

Jelentés a pilisszentlászlói kutatás eredményeiről

Chlebniczki János

A Pilisszentlászlón szervezett tábor idején a helyi római katolikus plébánián hozzáférhető írásos levéltári anyagot tanulmányoztam. A keresztelési anyakönyv II. kötete (1840 – 84) alapján a keresztnévadás kérdéseit vizsgáltam, azokat önálló tanulmányban össze kívánom vetni a jelenkori keresztnévadás gyakorlatával. A halotti anyakönyv III. kötetének (1885 – 1928) két rovata (Megjegyzések, ill. Elhalások oka) igen gazdag, a település életével kapcsolatos információval ismerttetett meg. A római katolikus egyház (1852 – 1901) és elemi iskolájának története (1859 – 1925) tanulmányozása során azt vizsgáltam, azok milyen szlovák vonatkozású bejegyzéseket tartalmaznak. Megállapításom: a két történeti jellegű dokumentum minimálisan tükrözi a település szlovák jellegét. Mintkét intézmény az asszimiláció eszköze volt.

REZÜMÉ

Szlovákok és a szlovák nyelvhasználat Pilisszentlászlón napjainkban

*Kutatási jelentés az interdiszciplináris kutatótáborban végzett
munkáról
(Pilisszentlászló, 2009. június 14-19.)*

Uhrin Erzsébet

A kutatás elsődleges célkitűzése napjaink szlovák nyelvhasználatának a feltérképezése volt az egyéni és a kollektív kommunikációs színtereken. Irányított, szociolingvisztikai interjú, részt vevő megfigyelés és dokumentumelemzés módszerével gyűjtöttem a nyelvi adatokat. A beszélgetésekről hangfelvételt készítettem. Külön vizsgáltam a nyelvelsajátítás és -megőrzés szempontjából kiemelt szerepet játszó óvodát és iskolát, valamint az oktatási intézmények hatását erősítő, egyéb szervezeteket, hagyományőrző csoportokat, a szlovák kisebbségi és a települési önkormányzatot. Figyelemmel kísértem a község vezetőinek a szlovák nemzetiségi örökséghez való hozzáállását, nyelvi magatartását. Szükségesnek tartom kiemelni, mert példaértékű ezen a téren Dr. Illés György polgármester tevékenysége. A szóbeli kommunikáció mellett vizsgáltam az írásos dokumentumokat is, a meghívókat, kétnyelvű táblákat, faluújságot, könyveket. Felkeltette érdeklődésemet a falu igen aktív szlovák lokálpatriótája, „polihisztora” volt polgármestere Franyó Rudolf (Rudolf Fraňo), aki egy személyben gyűjtő, helytörténész, író, fordító, kőműves és vállalkozó.

A kutatási anyag feldolgozása folyamatosan történik, terveim szerint több tanulmány és résztanulmány készül majd belőle.

REZÜMÉ

Nemzetközi interdiszciplináris kutatótábor Pilisszentlászló 2009

Kovács Anna

A 2009 júniusában szervezett nemzetközi néprajzi kutatótábor idején kutatásom célját a helyi szlovák lakosság fővárossal való kapcsolata, valamint a település női lakosságának hagyományos népi életformájának vizsgálata képezte.

Az erdőben talált növényekkel való kereskedés a 2. világháború előtt és után fontos munkalehetőséget, illetve kereseti lehetőséget biztosított Pilisszentlászló női lakosságának.

A különböző erdei termékek (erdei virágok, gombák, moha stb.) begyűjtése, majd a főváros piacain történő eladása egyik legtipikusabb foglalatosságnak számított a női lakosok körében. Ezen kívül a rőzsék összegyűjtése és annak eladása a városokban (Szentendre, Budapest) szintén fontos tevékenységi formának számított.

Feltérképeztem azt is, hogy a fiatal lányok és asszonyok, akik a fővárosban cselédeskedtek, kihasználták-e a főváros adta lehetőségeket.

Szerettem volna azt is megtudni, hogy a település közösségi élete milyen módon alakult, változott az évek folyamán.

REZÜMÉ

Jelentés a pilisszentlászlói kutatásról

Király Katalin

A Pilisszentlászlón végzett gyűjtés során a közösség táncalkalmait és a viselkedését kutattam. Az elsődleges témák mellett felkeltették az érdeklődésemet a népi imádságok és énekek is. A gyűjtőmunka során 18 adatközlőt kerestem fel.

A pilisszentlászlóiak kulturális közösséget alkotnak a pilisi szlovákokkal, de az egyes falvak hierarchiát alakítottak ki maguk között. A rangsorolás függvénye a nyelvismeret és a kisebbségi életben való aktív részvétel.

A táncrend szegényes formában maradt fenn. Ez a tény összefüggésbe hozható azzal is, hogy a táncalkalmakra vendégmuzsikusokat hívtak, így gazdasági okok miatt is ritkultak faluban a táncos mulatságok.

A gyűjtőmunka során értékes hangfelvételeket készítettem, rögzítettem feledésbemerülő imádságokat, népdalritkaságokat, melyeket – a többi pilisi falutól eltérően – gyakran már csak egyszólamban énekelnek.

A felgyűjtött anyag feldolgozása hosszadalmas, mivel egyes esetekben pontosításra van szükség.

REZÜMÉ

A magyarországi szlovák vezetéknevek kutatásának konceptiója

Tóth Sándor János

A tanulmány első részében az eddigi kutatásokat mutatjuk be a rendelkezésre álló szakirodalom segítségével, majd metodikai útmutató következik, ahol a kutatás menetét írjuk le. Végül a kutatópontok felsorolása és a pilisszentlászlói példa következik. A kutatás összegző eredménye: etimológiai összehasonlítás és térképi ábrázolás a leendő Magyarországi Szlovákok Névtani Atlaszában.